

Voorkeuren voor verdelingen zoals bepaald door situationele en persoonlijke factoren¹

R.A. Wong en D. van Kreveld*

Samenvatting

In dit onderzoek werden 132 proefpersonen, zowel mannen als vrouwen, zowel links-, midden- als rechtsstemmers, in een 18-tal denkbeeldige condities gebracht, waarin zij een som geld met een ander moesten verdelen. Elke conditie werd gekenmerkt door een specifieke combinatie van waarden op vier factoren, te weten:

- a. de constantie van de verdeelsom: in bepaalde gevallen was de som constant over alle alternatieven, in andere varieerde deze met het gekozen alternatief;*
- b. de gerichtheid van belangen: soms ging een voordeel voor de één gepaard met eveneens een voordeel voor de ander, soms met een nadeel;*
- c. de relatieve bijdrage: de verdeler van de som presteerde nu eens meer in termen van gewerkte uren dan de ander, dan weer minder;*
- d. de relatieve behoefte: de verdeler was behoeftiger dan de ander, dan wel even behoeftig, dan wel minder behoeftig.*

Onderzocht werd welke invloed deze factoren hebben op de verdeling, die de proefpersonen zeiden te zullen toepassen. Tevens werd onderzocht in hoeverre de politieke voorkeur van de proefpersonen samenhangt met de wijze van verdelen.

De resultaten tonen enkele interessante effecten voor de genoemde onafhankelijke factoren, waarbij de veronderstellingen m.b.t. de samenhang tussen de politieke voorkeur en de verdeelwijze werden gesteund. Linkse proefpersonen hadden een grotere voorkeur voor het gelijk verdelen van de bron dan rechtse proefpersonen. Ook hanteerden linkse proefpersonen het behoeftecriterium sterker. Rechtse proefpersonen vertoonden een duidelijke grotere neiging de bron volgens het equity-principe te verdelen. Tussen linkse en rechtse proefpersonen bestond echter geen duidelijk verschil in de mate waarin het bijdragecriterium als zodanig werd gehanteerd.

De neiging de bron gelijk te delen met de ander was relatief groter wanneer de som constant was, dan wanneer deze non-constant was. Dit geldt m.n. voor die omstandigheden waarbij de belangen van de partijen tegengesteld zijn. Zowel de behoeften als de bijdragen spelen bij de verdeling een even belangrijke rol als verdeelcriterium.

* R.A. Wong is verbonden aan de Rijksuniversiteit Leiden, D. van Kreveld is verbonden aan de Rijksuniversiteit Utrecht.

In de afgelopen decennia is in de sociale psychologie een sterke opleving te zien geweest in de belangstelling voor verdelingsproblemen. Het uitgangspunt daarbij was veelal, dat mensen zich in verdelingssituaties niet altijd even 'rationeel', in de zin van inkomensmaximerend, gedragen. Aan hun gedrag wordt veelal ook nog richting gegeven door gevoelens van verdelende rechtvaardigheid.

Intussen is veel onderzoek op dit terrein gedaan. Het meeste hiervan richtte zich op het feitelijk gedrag, nl. op het verdelen zelf, of op de gevolgen ervan. In ander onderzoek ging het om de vraag, welke verdeling de persoon billijk *vindt* of hoe hij in een bepaalde situatie met een ander *denkt* te zullen delen (o.a. Weick en Nasset, 1968; Wicker en Bushweiler 1970; Weick, Bougon en Maruyama, 1976; Syroit en Von Grumbkow, 1977a, 1977b; Van Kreveld en Bouwhuis, 1977; Vermunt en Van Kreveld, 1981). Ons onderzoek behoort tot de laatste categorie.

Over het antwoord op voorgaande vragen bestaat binnen de sociale psychologie een controverse met aan de ene zijde de billijkheidstheorie, die ervan uitgaat dat mensen geneigd zijn opbrengsten overeenkomstig de bijdragen die in een situatie geleverd worden te verdelen, en aan de andere kant de multi-principetheorie, die ervan uitgaat dat naast dit bijdrageprincipe ook het gelijkheids- en het behoefteprincipe een rol kunnen spelen.

Aan de proefpersonen in ons onderzoek werden een aantal denkbeeldige situaties voorgelegd, waarna hen gevraagd werd hoe zij in die situaties de te verdelen hulpbron, geld uit arbeid verdiend, tussen zichzelf en een denkbeeldige partner dachten te delen.² Zij werden vrijgelaten in de keuze van hun 'sociale motieven', in die zin dat hen geen enkele suggestie werd gedaan de keuze te laten bepalen door eigenbelang, altruïsme, enz. (vgl. o.a. McClintock, 1972; MacCrimmon en Messick, 1976; Messick en Sentis, 1979).

In de multi-principetheorie wordt er nogal eens van uitgegaan dat het toepassen van één van de verschillende verdeelprincipes afhankelijk is van de aard van de situatie waarin de verdeling plaatsvindt. In situaties waarin sprake is van wedijver zullen gevoelens van verdelende rechtvaardigheid een minder grote rol spelen, dan in situaties van samenwerking. Als er sprake is van samenwerking dan hangt het er weer af van waarop die samenwerking gericht is en welk principe domineert. Ook is van belang of de te verdelen som al dan niet constant is. Het is mogelijk dat deze som, gezien de motiverende werking van inkomen, afhangt van de gekozen verdeling. Het onderzoeken van situaties van samenwerking waarin dit het geval is, is een van de doeleinden van dit artikel.

We zullen ons de vraag stellen in hoeverre de gekozen verdeling afhangt van de constantie van de som in de verdeelsituatie. Hierbij zal tevens de invloed van de gerichtheid van de belangen in de verdeelsituatie onderzocht worden.

Behalve dat de aard van de situatie een rol kan spelen bij de keuze van een verdelingsprincipe is het ook goed mogelijk dat de politieke voorkeur van mensen hierbij van invloed is. Het tweede deel van onze probleemstelling luidt dan ook: hangt het hebben van een bepaalde *politieke voorkeur* samen met bepaalde verdeelopvattingen, c.q. – intenties? Eerder onderzoek naar deze vraagstelling is door ons niet gevonden. Diverse auteurs (bijv. Kleerekoper, 1970; Hoogerwerf, 1971) definieerden *progressiviteit* in termen van standpunten die men inneemt over hoe belangrijke bronnen in de samenleving verdeeld zouden moeten worden. Verschillen tussen deze standpunten vallen dan operationeel gezien samen met verschillen in politieke voorkeur. Wij gaan na, of deze standpunten samenhangen met het stemgedrag.

Belangrijke verschillen van opvatting bestaan er over de vraag, welke criteria een rol moeten spelen bij de verdeling van de bronnen en het belang van elk daarbij. Personen met rechtse voorkeur zouden doorgaans het bijdragecriterium benadrukken en personen met een linkse voorkeur het behoeftecriterium. Eerstgenoemden zijn niet minder dan anderen vóór nivellering en vinden dat de toepassing van het behoeftecriterium een remmende werking op de produktiviteit heeft. Linksstemmers daarentegen ontkennen dat laatste en wijzen op de scheve verdeling van belangrijke waarden in de samenleving, die zij onrechtvaardig vinden. Onze vraag is in hoeverre deze opvattingen naar voren komen als de proefpersonen in een verdeelsituatie een keuze moeten maken uit diverse alternatieve verdelingen.

Procedure

Proefpersonen en afname. Proefpersonen waren 66 mannen en evenveel vrouwen; per sekse waren er evenveel links- als midden- als rechtststemmers. De leeftijden varieerden van 18 tot 60 jaar, waarbij gestreefd werd naar een zo heterogeen mogelijke sociaal-economische status. Om praktische redenen kregen sommige proefpersonen de vragenlijst per post toegezonden, terwijl anderen de lijst in aanwezigheid van een interviewster invulden.

De politieke voorkeur. Deze werd als volgt geoperationaliseerd. De politieke partijen werden aan de hand van Hoogerwerf (1971) ingedeeld in links, midden en rechts. De politieke voorkeur van de proefpersonen definieerden we aan de hand van de partij, waarop de proefpersoon zei te hebben gestemd bij de Tweede-Kamerverkiezingen van 1977 (tijdens het onderzoek de meest recente).

De vragenlijst. De vragenlijst bestond uit 18 denkbeeldige situaties, waarbij de proefpersoon (U) een bepaalde verdeling met een denkbeeldig ander (A) moet toepassen. U moest zich steeds voorstellen dat hij* zelf een bepaald aantal en dat A een daaraan ongelijk aantal uren had gewerkt. Hij moest dan een keuze maken uit 7 verschillende verdeelalternatieven (voor voorbeelden zie tabel 1).

Tabel 1

	alternatief	1	2	3	4	5	6	7
	U ontvangt	225	250	275	300	325	350	375
(i)	A ontvangt	275	250	225	200	175	150	125
	Totaal	500	500	500	500	500	500	500

	alternatief	1	2	3	4	5	6	7
	U ontvangt	180	220	260	300	340	380	420
(ii)	A ontvangt	230	220	210	200	190	180	170
	Totaal	410	440	470	500	530	560	590

	alternatief	1	2	3	4	5	6	7
	U ontvangt	135	190	245	300	355	410	465
(iii)	A ontvangt	185	190	195	200	205	210	215
	totaal	320	380	440	500	560	620	680

Drie voorbeelden van keuzesituaties, elk bestaande uit 7 alternatieve verdelingen, 1 tot en met 7, waaruit U een keuze moest maken. Voorbeeld (i) is een constante-som competitieve situatie, voorbeeld (ii) een non-constantesom competitieve situatie en voorbeeld (iii) een non-constantesom coöperatieve situatie.

Elk alternatief was steeds een punt op een schaal van 7 punten. Elk punt stelde een opbrengst voor U in combinatie met een opbrengst voor A voor. De 7 opbrengsten voor U zowel als die voor A vormden een intervalschaal. Steeds gold hierbij dat ten opzichte van alternatief 4 (het equity-alternatief, waarbij de opbrengst voor U, resp. voor A, proportioneel is t.o.v. de eigen bijdrage) de keuze van een hoger genummerd alternatief (5, 6 of 7) een ver-

* Voor het gemak gebruiken we steeds slechts het persoonlijk voornaamwoord 'hij' in plaats van 'hij/zij'.

groting en de keuze van een lager genummerd alternatief (1, 2 of 3) een verkleining van het opbrengstverschil voor U impliceerde. Hoe hoger het alternatief (hoe meer rechts op de schaal dus), des te meer U ontving (zie *tabel 1*).

De 18 condities ontstaan door combinatie van de volgende vier factoren:

- a. de constantie van de som;
- b. de gerichtheid van de belangen;
- c. de relatieve bijdrage van U en A;
- d. de relatieve behoefte van U en A.

Ad. a. *De constantie van de som* werd gevarieerd door in sommige situaties verdeelalternatieven aan te bieden, die alle voor U en A een gelijke totaalopbrengst opleverden (*tabel 1*, geval (i)), terwijl in andere situaties de totaalopbrengst voor U en A samen per alternatief varieerde (gevallen (ii) en (iii)). In het eerste geval is de te verdelen som constant over de alternatieven, in het tweede geval is de te verdelen som niet constant, maar hangt deze van het alternatief af.

Ad b. *De gerichtheid van de belangen* werd gevarieerd door in sommige situaties U meer te geven naarmate A minder kreeg (*tabel 1*, gevallen (i) en (ii)) terwijl in andere situaties als U meer resp. minder kreeg A ook meer resp. minder kreeg (geval (iii)). In het eerste type situaties waren de belangen tussen U en A tegengesteld en in het tweede type situaties waren deze belangen gelijkgericht. Deutsch (1973) duidt dergelijke situaties aan als competitief resp. coöperatief. Situaties met tegengesteld gerichte belangen kozen we zowel van het constante als het non-constantesomtype. Situaties met gelijkgerichte belangen tussen U en A bestaan slechts van het non-constantesomtype (waardoor er niet vier, maar slechts drie verschillende gevallen bestaan).

Ad. c. *De relatieve bijdrage* werd gevarieerd door in sommige situaties U ervan uit te laten gaan dat hij zelf 30 en dat A 20 uren had gewerkt en in andere situaties dat hij 20 en A 30 uren had gewerkt.

Ad. d. *De relatieve behoefte* werd gemanipuleerd door U te vragen ervan uit te gaan dat A in behoeftiger omstandigheden verkeerde dan U zelf, dan wel dat geen van beiden behoeftiger was dan de ander, dan wel dat U behoeftiger was dan A.

Door combinatie van de genoemde factoren ontstonden de 18 eerder vermelde condities.³ De volgorde van de condities en de wijze van afname werden systematisch gekruist met de sekse en de politieke voorkeur van de proefpersonen.⁴

Resultaten

Overzicht. Elke proefpersoon kreeg elk van de 18 onderzoekssituaties aangeboden. Daarop werden twee zgn. split-plot variantie-analyses gedaan:

1. één met de factoren sekse en stemgedrag als tussen- en de factoren constantie van de som ((a), zie boven), relatieve bijdrage (c) en relatieve behoefte (d) als binnenpersoonfactoren;
2. één met de factoren sekse en stemgedrag als tussen- en de factoren gerichtheid van de belangen (b), relatieve bijdrage (c) en relatieve behoefte (d) als binnenpersoonfactoren.

Omdat niet alle combinaties van de factoren constantie van de som (a) en gerichtheid van de belangen (b) bestaan, was het niet goed mogelijk ze te samen in één analyse op te nemen.

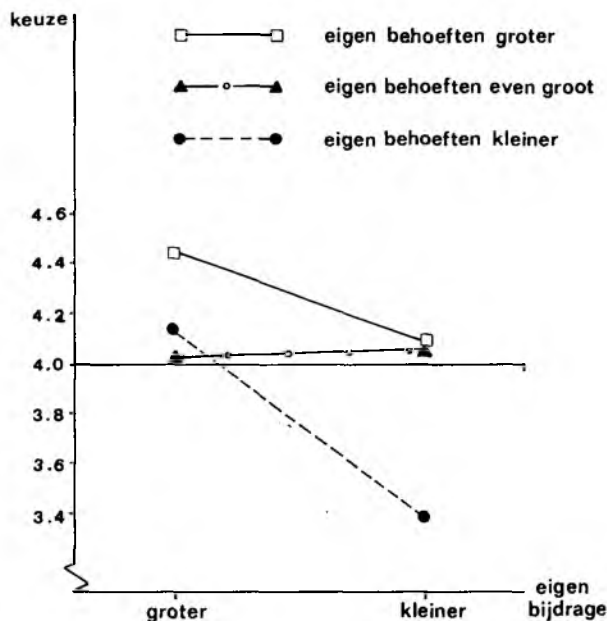
Eerst bespreken we de effecten van de factoren binnen proefpersonen en vervolgens die van de factoren sekse en politieke voorkeur, voorzover deze bij de verdeelintenties een rol bleken te spelen. Tenslotte besteden we aandacht aan de resultaten m.b.t. enkele algemene indexen, zoals de mate waarin men zich bij de verdeling van het bijdragecriterium bediende.

Relatieve behoefte. Deze factor was in beide analyses opgenomen. In beide analyses werd een hoofdeffect voor de behoefte gevonden ($F = 57.47$, $df = 2/252$, $p = .001$, resp. $F = 48.70$, $df = 2/252$, $p = .001$). Was A (de denkbeeldige verdeelpartner) behoeftiger, dan verdeelde U (de proefpersoon zelf dus) de bron inequitable in het voordeel van A. Als er geen verschil in behoefte was, verdeelde U de bron rondom het equity-punt (punt 4 van de verdeelschaal dus) en als U behoeftiger was dan A verdeelde U de bron inequitable in eigen voordeel. Er was dus een neiging om de bron in overeenstemming met de behoeften te verdelen.

Relatieve bijdrage. Ook deze factor was in beide analyses opgenomen. In de tweede analyse (zie boven, overzicht ad 2) vonden we een hoofdeffect voor de relatieve bijdrage ($F = 7.09$, $df = 1/126$, $p = .01$) en een interactie-effect tussen bijdrage en behoefte ($F = 10.42$, $df = 2/252$, $p = .001$). In de eerste analyse vonden we geen hoofdeffect voor de relatieve bijdrage, maar wel een interactie-effect tussen bijdrage en constantie van de som ($F = 7.50$, $df = 1/126$, $P = .01$). Eerstgenoemd hoofdeffect van de bijdrage komt erop neer dat U een groter deel van de bron aan A afstaat als A meer bijdraagt en dat U zelf meer (dan de helft van de bron) neemt als U zelf meer bijdraagt.

Het interactie-effect tussen behoefte en bijdrage laat zien (*figuur 1*), dat men in het algemeen de behoefte als verdeelcriterium niet zwaarder liet tellen dan de bijdrage, noch andersom.

Figuur 1. De invloed van de relatieve bijdragen en de behoeften van U en A op de voorgestane verdeling. Een keuze boven 4 (dus alternatief 5, 6 of 7) betekent een groter opbrengstenverschil ten gunste van U, een keuze onder 4 (dus alternatief 1, 2 of 3) betekent een kleiner opbrengstenverschil ten nadele van U.



Als U zowel meer had bijgedragen als behoeftiger was, dan nam hij een behoorlijk groter dan equitable deel van de bron; was U minder behoeftig en had hij tevens minder bijgedragen, dan stond hij een behoorlijk groter dan equitable deel van de bron aan A af. Had U echter meer bijgedragen, maar was hij tegelijkertijd minder behoeftig, dan verdeelde hij de bron op vrijwel dezelfde wijze als wanneer hij minder had bijgedragen maar behoeftiger was, namelijk rondom het equity-punt.

Het interactie-effect tussen relatieve bijdrage en constantie van de som komt erop neer dat wanneer de som constant is U de neiging heeft om de som inequitable in eigen nadeel te verdelen, ongeacht de bijdrage. Was de som non-constant, dan verdeelde U de bron in overeenstemming met de bijdrage.

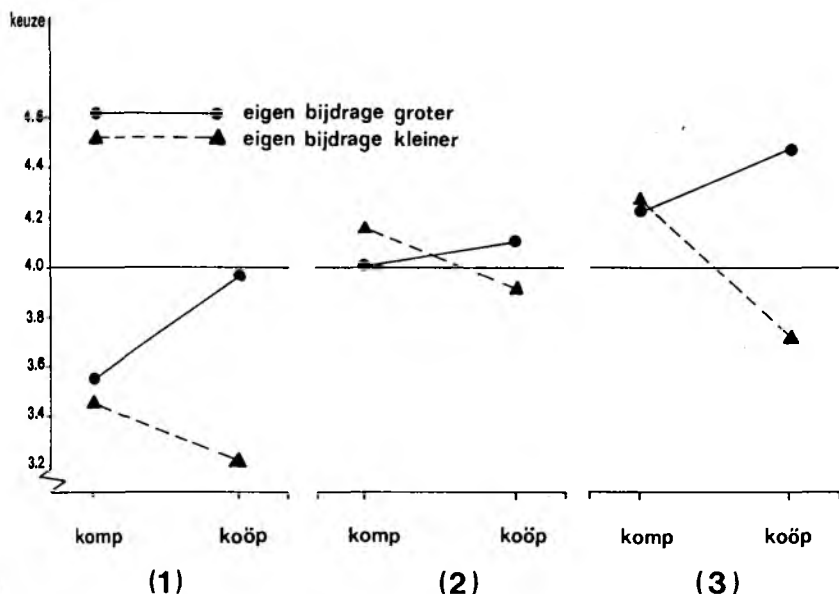
De constantie van de som. Deze factor was alleen in de eerste analyse opgenomen. Voor deze factor troffen we geen hoofdeffect aan. Wel speelde ze

een rol in een interactie-effect met de relatieve bijdrage. Dit effect beschreven we al.

Gerichtheid van belangen. Deze factor was slechts in de tweede analyse opgenomen. We troffen een interactie-effect aan tussen gerichtheid van belangen en behoefte ($F = 7.13$, $df = 2/152$, $p = .01$), één tussen gerichtheid van belangen en bijdrage ($F = 21.15$, $df = 1/252$, $p = .001$), en één tussen gerichtheid van belangen, behoefte en bijdrage ($F = 4.22$, $df = 2/252$, $p = .025$). In *figuur 2* laten we deze effecten zien.

Ongeacht de gerichtheid van belangen en de relatieve bijdrage verdeelde U de bron in het algemeen onder de equity-lijn wanneer U minder behoeftig was dan A, rondom de equity-lijn wanneer U en A even behoeftig waren en boven de equity-lijn wanneer U behoeftiger was dan A. Steeds geldt dat in de coöperatieve situaties – waar de belangen gelijkgericht zijn – dat U gemiddeld significant vaker een hoger alternatief (dus meer rechts op de schaal, zie *tabel 1*) koos wanneer U meer dan wanneer U minder bijdroeg. Dit kan een gevolg zijn van het feit, dat bij gelijkgerichte belangen en een

Figuur 2. De invloed van de belangen, de relatieve bijdragen en relatieve behoeften van U en A op de voorgestane verdeling. (1) betekent: U's behoeften zijn kleiner dan die van A, (2): de behoeften van U en A verschillen niet, en (3): U's behoeften zijn groter dan die van A.



grotere bijdrage van U het voor beiden, U zowel als A, voordeliger is een hoger alternatief te kiezen. Iets soortgelijks treedt op in de coöperatieve condities als de eigen bijdrage kleiner is: het is dan voor beiden voordeliger om een lager alternatief te kiezen. In de coöperatieve condities heeft men dus alle reden om een hoger alternatief te kiezen als de eigen bijdrage groter, en een lager gelegen alternatief als de eigen bijdrage kleiner is. Deze rationaliteit wordt in de gegevens goed weerspiegeld. Als de belangen tegengesteld gericht zijn, vinden we dan ook niet een dergelijk verschijnsel.

Politieke voorkeur en sekse. Deze tussenpersoonsfactoren waren in beide analyses opgenomen. In de eerste analyse troffen wij een interactie-effect aan tussen politieke voorkeur en relatieve behoefte ($F = 3.42$, $df = 4/252$, $p = .01$), waar we zo op terugkomen. We vonden geen hoofdeffect voor de politieke voorkeur.

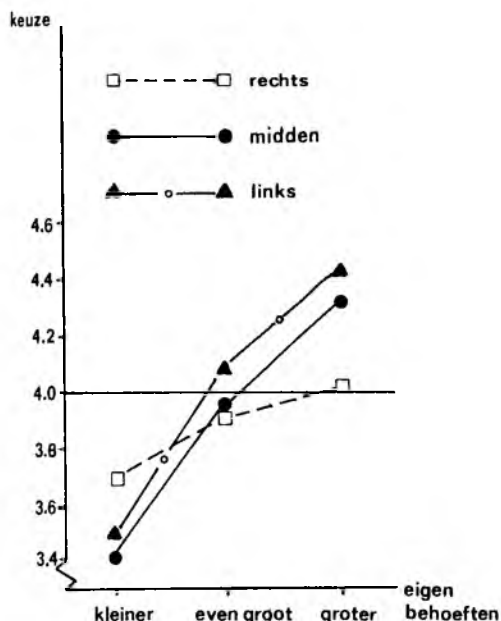
Omdat een betrekkelijk groot deel van de proefpersonen de som in alle 18 gevallen equitable met A verdeelde, besloten we de twee analyses ook te doen op de proefpersonen met een heterogene verdeelstijl, d.w.z. die proefpersonen die de som niet uitsluitend equitable verdeelden. Wat betreft de binnenpersoonsfactoren vinden we dan dezelfde effecten die we vonden bij de over-all analyses. Maar we vinden bij verdelers met een meer heterogene verdeelstijl tweemaal ook een interactie-effect tussen sekse en stemgedrag ($F = 3.34$, $df = 2/30$, $p = .05$ in analyse (1), $F = 4.76$, $df = 2/30$, $p = .025$ in analyse (2)). Deze effecten zijn inhoudelijk dezelfde (zie *figuur 4*).

Het effect tussen politieke voorkeur en relatieve behoefte is in *figuur 3* aangegeven.

We zien om te beginnen dat U, ongeacht de politieke voorkeur, hoger scoort naarmate hij zelf behoeftiger is en lager naarmate A behoeftiger is. We signaleerden dit reeds. Deze trend is voor proefpersonen met een linkse of midden politieke voorkeur sterker dan voor rechtse proefpersonen. Merkwaardig is, dat rechtse proefpersonen het dichtst rond het equity-punt liggen, zowel wanneer de eigen behoeften even groot als wanneer die groter zijn. Linkse en midden proefpersonen verdelen de som als de eigen behoeften groter zijn, in tegenstelling tot rechtse proefpersonen nogal inquitabel in eigen voordeel. Wanneer de eigen behoeften kleiner zijn, zien we ieder, ongeacht de politieke voorkeur, de som sterk altruïstisch verdelen. In *figuur 4* is het effect tussen sekse en politieke voorkeur gegeven.

Linkse mannen waren in het algemeen toegeeflijker dan rechtse mannen; rechtse vrouwen daarentegen gedroegen zich altruïstischer dan linkse vrouwen. Bij linkse proefpersonen waren de mannen duidelijk meer bereid, de som toegeeflijker te verdelen dan de vrouwen; bij rechtse proefpersonen wa-

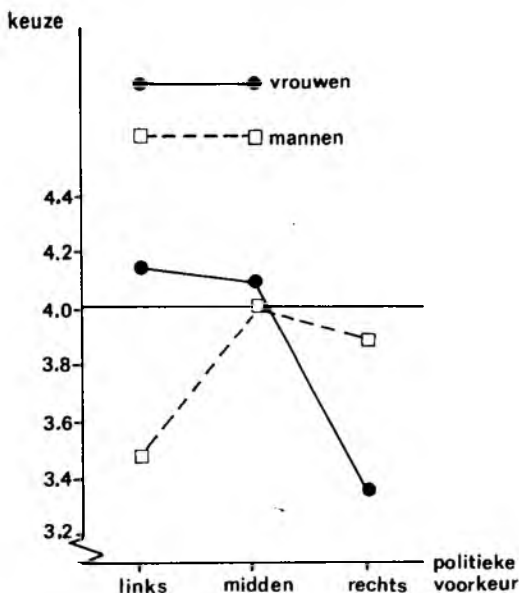
Figuur 3. De invloed van de relatieve behoeften van U en A en de politieke voorkeur van de respondent op de voorgestane verdeling.



ren het juist de vrouwen die meer dan de mannen, de som altruïstisch verdeelden.

Indexanalyse. Tenslotte maakten we gebruik van enkele indexen die ons informatie opleverden over o.a. de frequentie waarmee de proefpersonen de bron volgens het equity-, het behoefte- of het bijdrageprincipe verdeelden. Ook was er een index bij die aangaf in hoeverre zij de bron relatief vaker volgens het behoefte- dan wel het bijdragecriterium verdeelden. De resultaten op deze indexen zijn als volgt samen te vatten. Rechtse proefpersonen hadden duidelijk de grootste voorkeur voor het *equity-principe* en linkse proefpersonen de kleinste. De politieke voorkeur had echter geen invloed op de mate waarin men het *bijdragecriterium* als zodanig hanteerde.⁵ Ze had wel effect op de mate waarin men bij de verdeling zich van het *behoeftecriterium* bediende: linkse proefpersonen deden dit het meest en rechtse het minst. Ook verdeelden linkse proefpersonen de som aanzienlijk *meer volgens het behoefte- dan volgens het bijdragecriterium*, terwijl voor rechtse proefper-

Figuur 4. De invloed van de sekse en de politieke voorkeur op de voorgestane verdeling.



sonen het omgekeerde geldt. Tenslotte bleek ook dat linkse proefpersonen aanzienlijk meer dan rechtse proefpersonen een alternatief kozen dat samen viel met of slechts een geringe afstand had tot *het gelijkheidspunt*.

Discussie

We bespreken in deze discussie eerst de draagwijdte van de verkregen resultaten. Daarna gaan we in op de effecten van de constantie van de som en de gerichtheid van de belangen. Vervolgens stellen we de invloed van de behoefte, de bijdrage en de politieke overtuiging van de proefpersonen aan de orde. Tenslotte doen we enkele suggesties voor verder onderzoek.

Om te beginnen spreken we nogmaals uit dat, hoewel we korthedshalve steeds over 'verdelen' enz. spreken, we slechts uitgesproken *intenties* hebben onderzocht. Of de mensen werkelijk zo (zouden) verdelen als ze zeggen dat ze zouden doen, is een heel andere vraag, waar het ons nu niet om gaat. Het gaat ons juist om de opvattingen, en wel het verband tussen politieke en verdeelopvattingen. Sociale wenselijkheid heeft mogelijk wel een zekere rol

gespeeld bij het invullen van de vragenlijst. We moeten er echter op wijzen dat de proefpersonen niet (vóór het invullen van de lijst) naar hun politieke voorkeur werd gevraagd; wat dit betreft werd de lijst 'naïef' ingevuld.

Opvallend is dat men in de constantesomcondities de som inequitable in eigen nadeel verdeelde, ongeacht de bijdragen, terwijl men in de non-constantesomcondities dit wél in overeenstemming met de bijdragen deed. Dit hangt samen met het feit dat de proefpersonen in de constantesomcondities in totaal vaker een alternatief kozen dat lag tussen het equity- en het gelijkheidspunt dan in de non-constantesomcondities. Dit resultaat is in overeenstemming met Rawls' (1972) stelling, dat de bron gelijk verdeeld moet worden, behalve als een ongelijke verdeling in ieders voordeel is (o.a. p. 62 e.a.). Beperken we ons tot de situaties waarbij de belangen tussen U en A tegengesteld zijn (*tabel 1*, geval i en ii), dan zien we dat als de som constant is men i.h.a. meer geneigd is de som tussen het equity- en het gelijkheidspunt te verdelen; in de non-constantesomsituatie gaat dit ook wel op, maar beduidend minder dan in de constantesomcondities (zie *tabel 2*). Ook blijkt uit de resultaten dat in de constantesomsituaties de verdeling minder wordt 'geleid' door de relatieve bijdrage, terwijl dit wel het geval is in de non-constantesomcondities. Het lijkt er dus op, dat bij groei het equity-principe meer wordt gehanteerd en bij afwezigheid van groei en eventueel achteruitgang het gelijkheidsprincipe meer. Dit geldt overigens slechts als U en A even behoeftig zijn of als A behoeftiger dan U is. Is U daarentegen behoeftiger dan A dan 'claimt' U deze *extra* bevoordeling op grond van zijn/haar grotere behoeftigheid ten opzichte van U niet. Het zou interessant zijn deze veronderstellingen in nieuw onderzoek te toetsen, en daarbij liefst meerdere punten op de 'groeidimensie' te gebruiken.

Dat men juist in de constantesomconditie (of bij een klein verschil tussen de te verdelen som in de diverse verdeelalternatieven) de bron zo gelijk mogelijk met de partner verdeelt, zou kunnen samenhangen met de maatschappelijke condities waaronder men de bron moest verdelen. Naarmate er minder economische groei optreedt, legt men wellicht meer de nadruk op gelijk delen. Achtergrond hierbij zou kunnen zijn dat onder deze omstandigheden de neiging tot solidariteit belangrijker wordt. Steun voor deze veronderstelling krijgen we als we kijken naar de strategie van de vakbonden in de afgelopen decennia. Zolang er economische groei was, legden de vakbonden in hun onderhandelingen meer de nadruk op loonsverhogingen. In de huidige periode van minder of geen economische groei ligt de nadruk meer op het gelijk, d.i. solidair verdelen van baten (positieve nivellering) en lasten (negatieve nivellering).

Een tweede belangrijk resultaat was dat zowel de behoeften als de bijdra-

Tabel 2

	(1)	(2)	(3)
constante som competitief	2.74	5.69	1.55
non-constante som competitief	2.19	5.48	1.92

Het gemiddeld aantal keren dat in de constantesom-competitieve, resp. de non-constantesom-competitieve conditie een alternatief werd gekozen, dat (1) een kleine afstand tot het gelijkheidspunt had, (2) met het equitypunt samenviel, (3) een grote afstand tot het gelijkheidspunt had.

In de *constantesom-competitieve*-conditie (i in tabel 1) kozen de proefpersonen gemiddeld 2.74 keer alternatief 1, 2 of 3, die een kleine afstand hebben t.o.v. het gelijkheidspunt of hiermee samenvalt (alternatief 2), terwijl zij gemiddeld 1.55 keer kozen voor alternatief 5, 6 of 7, die een grote afstand hebben tot het gelijkheidspunt.

Voor de *non-constantesom-competitieve*-conditie (ii in tabel 1) zijn deze getallen resp. 2.19 en 1.92. In de *constantesom*conditie kiest men dus vaker een alternatief met een kleine afstand tot het gelijkheidspunt dan in de *non-constantesom*conditie: in de *non-constantesom*conditie gaat dit beduidend minder op.

gen belangrijke verdeelcriteria zijn gebleken. Relevant voor de huidige maatschappelijke discussie is dat de aard van de gevonden interactie tussen de behoeften en de bijdragen (als door ons gemanipuleerd, zie *figuur 1*) impliceert dat de ene factor bij de verdeling niet belangrijker wordt gevonden dan de andere. Het is de vraag of dit nog op zal gaan in een inmiddels verder verslechterde economische situatie. Of in dit geval de behoeften, dan wel de bijdragen *meer* worden benadrukt is een interessante vraag, waarop we het antwoord schuldig moeten blijven. Richten we ons op de bijdragen, dan zien we dat de equity-norm in veel gevallen zo sterk wordt gevolgd dat men – ongeacht de experimentele conditie – de bron steeds volgens deze norm met de ander verdeelt.

Hoewel we voor de populatie als geheel vonden dat het bijdragecriterium niet belangrijker is dan het behoeftecriterium hebben we toch belangrijke verschillen gevonden tussen personen met verschillende politieke overtuiging. In het algemeen vinden we steun voor de veronderstelling dat de linkse proefpersonen de nadruk op gelijk delen en op de toepassing van het behoeftecriterium leggen, terwijl rechtse proefpersonen vooral het bijdragecriterium benadrukken.

Met betrekking tot de behoeftefactor geldt specifiek dat zowel linkse als midden-proefpersonen deze hanteerden als verdeelcriterium. Rechtse proefpersonen deden dit echter niet steeds; alleen als de ander behoeftiger was, verdeelden rechtse proefpersonen samen met linkse en midden-proefpersonen de bron behoorlijk toegeeflijk. Waren ze zelf echter behoeftiger of waren ze even behoeftig, dan verdeelden rechtse proefpersonen de som overwe-

gend equitable volgens de bijdragen. Kennelijk is de rol van de behoeften voor rechtse proefpersonen meer liefdadig van karakter, dan dat die behoeften als verdeelcriterium ten eigen nutte gezien en gehanteerd worden.

De belangrijke conclusies zijn de volgende:

1. Bij tegengesteld gerichte belangen is de neiging de bron gelijk met de ander te delen groter in de constante dan in de non-constantesom-verdeelsituaties.
2. In de non-constantesomcondities wordt de verdeling sterk geleid door het bijdragecriterium; in de constantesomconditie is dit aanzienlijk minder het geval.
3. Bij gelijkgerichte belangen streeft men ernaar de gemeenschappelijke opbrengst te maximaliseren.
4. De equity-norm is bij het verdelen sterk dominant.
5. De behoeften en bijdragen spelen een vrijwel even belangrijke rol als verdeelcriterium.
6. De politieke voorkeur, geoperationaliseerd middels het stemgedrag, heeft een duidelijk effect op de wijze van verdelen.

Het zou interessant zijn om het verband tussen de politieke voorkeur en de voorkeur voor bepaalde verdelingen te bestuderen aan de hand van een zuiverder meting van de politieke voorkeur dan het (zelf gerapporteerde) stemgedrag. Ook zou het interessant zijn onderzoek te doen naar de invloed van de aard van de verdeelbron. Dit zou ons genuanceerder relaties kunnen opleveren met betrekking tot de voorgestane verdeling als functie van de politieke voorkeur van de verdeler. Tenslotte zou onze bevinding, dat men meer geneigd is de bron ergens tussen het equity- en het gelijkheidspunt te verdelen naarmate de som constanter wordt (er minder groei in zit), onderzocht kunnen worden. Eén en ander zou een onderdeel kunnen vormen van een breder onderzoeksplan naar de omstandigheden waaronder men bereid is tot positief of negatief nivelleren.

Noten

1. Dit onderzoek is gebaseerd op een doctoraalscriptie (Wong, 1980), welke de eerstgenoemde auteur onder supervisie van de tweede maakte. Het vormde een onderdeel van het Zwaartepuntproject 'Vergelijking en interactie' van de Vakgroep Sociale en Organisationspsychologie te Leiden. De auteurs zijn dank verschuldigd aan de Dienst Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek voor advies en hulp in diverse stadia van de dataverzameling en aan dr. R. Vermunt voor kritische opmerkingen over een eerdere versie van het manuscript. Correspondentie richtte men aan drs. R.A. Wong, Subfaculteit Psychologie, Werkgroep Arbeidsvraagstukken en Welzijn, Hooigracht 15, 2312 KM Leiden.

2. Korthedshalve zullen we dit meestal aanduiden alsof de persoon werkelijk verdeelde. In feite heeft het onderzoek slechts betrekking op intenties.
3. Combinatie van de vier factoren levert 18 en niet 24 condities op omdat, zoals onder *ad 1* is opgemerkt, de constantie van de som gecombineerd met de gerichtheid van de belangen slechts drie verschillende combinaties oplevert.
4. Aangezien de afnamewijze weinig verschil voor de gevonden effecten bleek uit te maken, komen we daar bij de beschrijving van de resultaten niet op terug.
5. Dat rechts zich beduidend vaker van het equity-principe bediende, is niet in tegenspraak met het feit dat er geen verband gevonden is tussen de hantering van het bijdragecriterium als zodanig met de politieke voorkeur. Bij het equity-principe gaat het immers om een speciale toepassing van het bijdragecriterium waar de opbrengstenratio proportioneel is t.o.v. de bijdrageratio.

Verwijzingen

- Deutsch, M., *The resolution of conflict*, New York, Academic Press, 1973.
- Hoogerwerf, A., *Politiek in beweging*, Alphen aan den Rijn, Samsom, 1971.
- Kleerekoper, S., *Inkomstenverdeling en inkomstenseleid*, Alphen aan den Rijn, Samsom 1971.
- Kreveld, D. van, Bouwhuis, P.L.M., 'Verschillende vormen van equity beoordeeld op rechtvaardigheid, comfortabiliteit en tevredenheid', *Nederlands Tijdschrift voor de Psychologie* 1977, 32, 483-492.
- Kreveld, D. van, Morgan, D.F., Staats, H., Verplanken, B., 'Gelijkheid is het hoogste goed het verdelen van een niet-konstante som', *Gedrag*, 1981, 9, 203-217.
- MacCrimmon, K.R., Messick, D.M., 'A framework for social motives', *Behavioral Science* 1976, 21, 86-100.
- McClintock, C.G., 'Social motivation - set of propositions', *Behavioral Science*, 1972, 21, 438-454.
- Messick, D.M., Sentis, K.P., 'Fairness and preference', *Journal of Experimental Social Psychology*, 1979, 15, 418-434.
- Moscowitz, J.M., McClintock, Ch.G., McClintock, E., 'Variations in preferences for individualistic, competitive and cooperative outcomes in children', *Child Development*, 1977, 48, 1008-1085.
- Rawls, J., *A theory of justice*, Oxford: Clarendon Press, 1972.
- Syroit, J., Grumbkow, J. von, 'Hoe billijk is billijk?' *Nederlands Tijdschrift voor de Psychologie*, 1977a, 32, 471-482.
- Syroit, J., Grumbkow, J. von, 'De invloed van onbillijkheid op beloningsbeslissingen', *Nederlands Tijdschrift voor de Psychologie*, 1977b, 32, 511-517.
- Vermunt, R., Kreveld, D. van, 'Vergelijkbare betalingen? De invloed van diverse vergelijkingscriteria op wenselijk geachte betalingen', *Gedrag* 1981, 9, 125-142.
- Weick, K.E., Bougon, M.G., Maruyama, G., 'The equity context', *Organizational Behavior and Human Performance*, 1976, 15, 32-65.
- Weick, K.E., Nasset, B., 'Preferences among forms of equity', *Journal of Organizational Behavior and Human Performance*, 1968, 3, 400-416.
- Wicker, A.W., Bushweiler, G., 'Perceived fairness and pleasantness of social exchange situations', *Journal of Personality and Social Psychology*, 1970, 15, 63-75.
- Wong, R.A., *Verdeelintenties en levensbeschouwing*, doctoraalscriptie RU Leiden, 1980.